

J.P.

1

Josep Pla

Obra
completa

El quadern gris

Edicions
Destino

NOTES PER A UNA INTRODUCCIÓ
A L'ESTUDI DE JOSEP PLA

per Joan Fuster

1

Si començo evocant el nom de Ramon Llull, més d'un lector desconfiarà de mi, i corro el risc que m'acusin d'intentar parallelismes estrofolaris. Però, de fet, i després d'haver-ho pensat i repensat molt, no trobo cap altra referència domèstica que hi sigui mitjanament vàlida. La comparació, és clar, només apunta al "volum" de l'obra respectiva, vull dir a les fabuloses dimensions del treball i a la tenaç energia del propòsit. Perquè, per descomptat!, entre el vell filòsof mallorquí i Josep Pla no hi ha ni un sol punt de semblança, gràcies a Déu. Ara: garbellant bé la història sencera de la literatura catalana, l'únic exemple de facúndia i de força creadora que en podríem extreure, similar al de Josep Pla, seria el de Ramon Llull. Llull fou un grafòman esperitat i genialoide, i Pla ha estat, fins avui mateix, un grafòman reticent i púdic. Tant se val, la diferència — i qualsevol altra diferència. En tots dos casos, el resultat constitueix un bloc enorme d'escriptura, sòlid, decisiu. Per a una llengua d'àrea petita i d'una subsistència literària tan intermitent i confusa com és la nostra, aquesta mena d'excepcions ciclòpies, agradin o no, són fites memorables. La de Ramon Llull, no la discutirà ningú: ja en parlen les monografies i els manuals del ram. La de Josep Pla, també òbvia, es farà plenament visible amb l'edició

completa dels seus papers que ara s'inicia, conjunt vastíssim, segons es pot preveure.

Reconec, tanmateix, que l'allusió al Venerable Barbaflorida hauria d'anar acompanyada de més reserves o d'alguna cautela complementària. Renuncio a insistir-hi, de tota manera. Llull, i com ell Eiximenis i tants d'altres eclesiàstics medievals de ploma prolífica, escrivien per pur frenesí apostòlic o al servei de rutines didàctiques: l'oblació heroica de vegades, i més sovint les rendes del convent o d'un benifet, n'expliquen la possibilitat material. En el segle xx, l'única "possibilitat" clara és la professionalització relativa o absoluta de l'escriptor. En determinats països, l'escriptor professional — exclosos el mecenatge i la bohèmia — ja apareix al llarg del Vuitcents. A Catalunya, però, malgrat l'aparença d'eufòria que domina les lletres autòctones a partir del Modernisme, l'ambient no ha estat ni és massa propici a permetre aquest *modus vivendi* amb un mínim de normalitat. Ho impedeixen la precària situació de l'idioma i el correlatiu desmenjament del negoci editorial: la societat, d'altra banda, no hi respon com hauria calgut. Pla, tan sensible al problema, ho ha denunciat en termes amargs. La literatura catalana moderna — diu — "és una literatura de diumenge a la tarda", "i encara si no plou a Barcelona". L'esforç no té compensacions proporcionades, i per això tot plegat "no pot ser res més que una cosa de capellans, de candidats a capellans i de senyorettes": "de persones que han nascut per a l'habitualitat del sacrifici sistemàtic". La caricatura no deixa de ser exacta. Josep Pla, des del primer dia, havia resolt "professionalitzar-se", i és per aquest cantó que podem entendre la singular consistència de la seva labor, si més no, en alguns aspectes importants.

La veritat és que la majoria dels escriptors catalans contemporanis no han donat un rendiment gaire elevat. Mitja dotzena, una dotzena de llibres, en el curs de quaranta o cinquanta anys de vida literària activa, suposa un saldo ben magre, si advertim, so-

bretot, que molts tenien dots i fermesa per a haver produït més. Havien de guanyar-se el jornal fora del camp de les lletres, i el temps que hi aplicaven, el distreien teòricament de la seva "obra" en potència. Els ocis eventuais, pocs, el típic i tòpic "diumenge a la tarda", eren tot el que podien dedicar — i encara, si no plovia a Barcelona... — a escriure. O això, o el "sacrifici sistemàtic". I el "sacrifici sistemàtic" no sempre coincideix amb l'expectativa intel·lectual més plausible. D'aquí que hi hagi, en català, una empipadora pululació d'"escriptors" aficionats, benemèrits, certament, no gens desdenyables, i sense els quals — ai! — la "literatura catalana" amb prou feines existiria, però confusionaris en la seva actitud o per la seva actitud, a l'hora de considerar-los en les anàlisis ràpides i en els còmputos expeditius. Potser això no té remei. Sigui com sigui, arriba un moment en què el "professional" és viable entre nosaltres, o sembla ser-ho. En surten uns quants. No massa. La llista s'estendria — per citar dues figures conspícues, cadascuna en la seva especialitat — de Josep M. Folch i Torres a Josep M. de Sagarra. Josep Pla s'hi intercala. Són gent que ha viscut o viu de l'"ofici" d'escriptor. A efectes d'una constatació "quantitativa" de les conseqüències, ells són el suport autèntic de la "literatura" indígena.

Si hem de ser honrats, convindrà subratllar algun dubte, evident i lògic, respecte al grau pràctic de "professionalització" dels nostres "professionals", inclús Josep Pla. La "professió" consisteix a "escriure": a cobrar a canvi d'escrits, per dir-ho bé. Acceptat. Però "escriure" què? No "llibres": no, en general, aquell tipus de redacció que, en el vocabulari dels crítics, s'anomena "literatura" en un sentit estricte. Els ingressos familiars del senyor Folch i Torres no pervenien de novel·les com "Joan Endal", sinó del "Patufet" i de la "Biblioteca Gentil", i els de Josep M. de Sagarra solien ser el taquillatge d'unes representacions teatrals que no recordarà la posteritat. I ai-